

Úvodné slovo

Relativita

Vojtech

Leto je v plnom prúde. Konečne aj šéfredaktor si môže nahodiť ľahkú tému a trocha sa pohrať s uhorkovou sezónou v politike a ekonomike.

Oslovila ma téma, ktorej sa chcem venovať. Relativita. Na začiatku leta obrovské more času, ktorý pomaličky a rozvážne plynul. Teraz beží okolo

mňa ako šialený kôň.

Chcel som sa pohrať s uhorkovou sezónou a trocha si zafilozofovať, no zrazu som zistil, že sa akosi nekonala aj keď na dovolenkách pri vode, v horách a v rôznych kútoch sveta sme akosi nechceli brať na vedomie, že sa stále okolo nás niečo deje. Zase ta nešťastná relativita. Pre nás pohoda, pokoj, pre niekoho enormné vypätie, ba niekedy boj o holý život.

No skúsme to rozmeniť na drobné. Letné čítanie „Totalitnej svetovlády“ od Martina Herzána ma trocha zarazilo. Pred oči sa mi ako výkričník tlačila otázka, je to možné, aby demokratické vlády potláčali osobnosť jednotlivca a cieľavedome si z neho pripravovali do budúcnosti bábku na plnenie svojich vízií o svetovláde. Nič také som okolo seba nepozoroval a tak sa mi tieto globálne hrozby pripadali ako vystrihnuté z bondoviek. Relatívna nedostupnosť faktov ma uspokojila v dovolenkovej eufórii.

Aj spomienky na augustové udalosti 1968 boli kdesi v hmle. Vstup vojsk na cudzie územie vyvolávalo po toľkom čase skôr nostalgiu ako pobúrenie. Vstup cudzích vojsk na územie Libanonu, aj keď to bola súčasná krutá realita, sa akosi zaradila do plynúceho času, ktorý sa nás akosi netýkal. Nie je ten čas a priestor majstrom relativity pojmov. 68. rok odsúdil celý svet, no povzniesol sa nad problémy, lebo sa ho netýkali. Dnes sa nestalo ani to. Alebo mi to v tej pohode uniklo?

A čo tak prírodné katastrofy. Zemetrasenia v Ázii a iné prírodné neduhy, ktoré toto leto vyčíňali v ďalekých krajinách. No nechodme ďaleko, nedelňý orkán v Budapešti pri oslavách Svätého Štefana. Mŕtvi, stovky ranených, miliónové škody. Človek sa trocha preberie z pohody, pozrie či za oknom príroda nevyčíňa, a spokojne sa zasa ponorí do letných radovánok. Veď je to relatívne ďaleko.

Skúsme každodennú domácu politickú realitu. Nová vláda. Začiatky naplňovania vládneho programu. Minulosť 50 a 20 korunáčok. Príprava nového prerozdelenia 10 miliárd eur, ktoré má Slovensko dostať v rokoch 2007 až 2013 z Európskych fondov. Aktuálne otázky problémov v maďarsko-slovenských vzťahoch potom, keď sa zástupcovia bývalej vládnej koalície nedostali do vlády a nemôžu už ľubovoľne diktovať čo Slovenská republika môže, či dokonca má podľa nich, resp. podľa ich

zahraničných tútorov urobiť, ak nechce byť pred svetom očierňovaná.

Pred letnou sezónou nás domáce udalosti zasahovali ako blesk z jasného neba. Teraz. Ach bože, ako je to leto relatívne zvláštne.

No črevná chrípka, ktorá ma akosi zákerne zasiahla, ukázala, že relativita pojmov je stále prítomná. Ak ide o nás, sme v strehu a urobíme čokoľvek, aby sme sa z ťažkostí dostali. Verím, že koniec leta urobí hrubú čiaru aj nad takýmto relatívne letným príhovorom.

Ing. František Vojtech, PhD., šéfredaktor

Rezervované pre makroekonomiku

Prístupy k tvorbe a realizácii stratégie zamestnanosti v regiónoch

Po vstupe Slovenska do Európskej únie, v súvislosti s procesmi jej ďalšieho rozširovania, ekonomickými a štrukturálnymi zmenami a decentralizáciou verejnej správy, jednu z rozhodujúcich otázok tvorí problematika programovania regionálneho rozvoja. Už dnes regióny predstavujú hnací motor rozvoja založeného na znalostiach a inštitúcie pôsobiace v lokálnom a regionálnom prostredí majú za úlohu vytvárať absorpčné kapacity pre zdravý a udržateľný ekonomický rast regiónu, jeho dynamickosť a konkurencieschopnosť. Lokálne a regionálne inštitúcie v tomto procese majú pôsobiť ako facilitátor a koordinátor s cieľom vzájomnej zladenosti stratégie a programov Európskej politiky a národnej politiky na regionálnu ekonomiku a politiku. Politika zamestnanosti sa čoraz viac približuje z centrálnej úrovne na regionálnu úroveň, nakoľko v poslednom období výraznejšie dochádza k porovnávaniu ekonomickej sily a životnej úrovne medzi jednotlivými časťami národného hospodárstva.

V programovacom období 2007 – 2013 hospodárska a regionálna politika únie stojí pred niekoľkými výzvami v oblastiach konkurencieschopnosti a vnútornej súdržnosti, nakoľko jej rozšírenie na 25 členov, prípadne budúce rozšírenie na 27 členov prehĺbilo priemerné regionálne rozdiely. HDP na 1 obyvateľa klesol po rozšírení o 12%. 18.2.2004 Európska komisia schválila správu o ekonomickej a sociálnej súdržnosti, z ktorej vyplynuli tri zámery a to: konkurencieschopnosť, konvergencia a spolupráca. Vo väzbe na Lisabonskú stratégiu Európska komisia predstavila 2. februára 2005 novú stratégiu zamestnanosti. Jej cieľom je oživenie programu Lisabonskej stratégie s navrhnutými opatreniami na vytvorenie nových 6 miliónov pracovných miest do roku 2010. Komisia vyzvala členské štáty, aby založili nové partnerstvo pre hospodársky rast a zamestnanosť.

Habánik

Vypracovanie stratégií zamestnanosti v jednotlivých regiónoch musí vychádzať z detailného poznania jeho profilu, úrovne zamestnanosti a nezamestnanosti, t.j. reálnej situácie na trhu práce v regióne a to z pohľadu zamestnávateľov ako jedného z tvorcov pracovných príležitostí, z pohľadu kvalifikačnej a vzdelanostnej štruktúry pracovnej sily, jej adaptability a pohľadov ďalších relevantných partnerov ako Regionálne a rozvojové agentúry, Podnikateľské aliancie a podobne. Implementácia jednotlivých opatrení na posilnenie stratégie zamestnanosti by mala sledovať rozvíjanie „lokálneho sociálneho kapitálu“. Kapitál je predovšetkým hodnota, zamestnanosť – práca nové hodnoty vytvára a prispieva tak k rastu životnej úrovne. Musí ísť však o prácu kvalifikovanú, s vysokou pridanou hodnotou.

Podstatnou pre vypracovanie stratégie zamestnanosti by mali byť SWOT analýzy jednotlivých regionálnych trhov práce a analýza lokálnych trhov práce na subregionálnej a mikroregionálnej úrovni, indikované trendy a závery vyplývajúce z analýzy zozbieraných a vyhodnotených primárnych a sekundárnych štatistických zistení. Tu národnej úrovni vysvitol fakt, že pokles miery nezamestnanosti nemusí znamenať zároveň rast miery zamestnanosti.

Všeobecné ciele môžeme v otázkach rastu zamestnanosti môžeme zhrnúť do nasledovných kľúčových bodov:

- podpora vytvárania nových pracovných miest na regionálnej a lokálnej úrovni, ktorá smeruje najmä do oblasti súkromného sektora (veľkí zamestnávateľia, malé a stredné podnikanie, samozamestnanie, prípadne rodinné zamestnanie v cestovnom ruchu a ďalších službách),
- nové pracovné miesta bude prevažne obsadzovať miestna pracovná sila, je to dôsledok nízkej pracovnej mobility, vysokých nákladov na dopravu do zamestnania a nedostatočnej sociálnej a technickej infraštruktúry,
- dôraz na adaptability pracovnej sily v pracovnom zaradení, rast kvalifikačnej štruktúry.

Stratégia zamestnanosti v regiónoch musí byť rovnako v súlade s Plánmi hospodárskeho a sociálneho rozvoja regiónov a ich prístupov k:

- ✓ aktivizácii nedostatočne využitého ľudského potenciálu a hospodárskeho potenciálu,
- ✓ znižovaniu regionálnych disparít a pomoc ekonomicky slabším oblastiam.

Záverom môjho príspevku chcem zdôrazniť, že globálnym cieľom je zužitkovanie ľudských zdrojov v regióne a procesom celoživotného vzdelávania vytvoriť dostatočnú zásobu vzdelanej a zručnej pracovnej sily vo vzťahu k podnikaniu, technologickým a netechnologickým inováciám, ktoré zabezpečia udržateľný sociálny a ekonomický rozvoj regiónov a národnej ekonomiky. Východiskom pre regionálny rozvoj je určenie a definovanie vlastného vnútorného a vonkajšieho rozvojového potenciálu, ktorý by mal byť zahrnutý tiež

v pripravovaných Sektorových regionálnych operačných programoch a jeho prioritných osiach v Národnom strategickom referenčnom rámci v nadväznosti na ciele EÚ: Konvergencia, Regionálny konkurencieschopnosť a zamestnanosť a štrukturálne fondy – ERDF, ESF. Prípadný nezájum o problematiku regionálneho rozvoja povedie k väčšiemu zaostávaniu, ktoré sa prejavuje nízkou infraštruktúrnou vybavenosťou, nižšou vzdelanostnou úrovňou, vyššou mierou nezamestnanosti, devastáciou kultúrnych a sociálnych hodnôt. Rozvoj regionálnej štruktúry ekonomiky pomôže dosiahnuť rast ekonomickej výkonnosti a efektívnosti disponibilných zdrojov v podmienkach udržateľného rozvoja, zvýšeniu konkurencieschopnosti ekonomiky, životnej úrovne a sociálneho statusu.

Záverom ešte jedna drobná poznámka, príspevok si nenárokujú výlučnosť alebo úplnosť pohľadov na tvorbu stratégií zamestnanosti ako parciálnych súčastí globálnych cieľov, ale dať impulzy a podnety pre formulovanie podmienok rastu zamestnanosti v prostredí globalizácie, znalostnej ekonomiky a rastúcej konkurencieschopnosti.

Ing. Jozef Habánik, PhD., štátny tajomník MŠ SR

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Podpora prílevu priamych zahraničných investícií v regióne Blízkeho a Stredného východu

Hoci priame zahraničné investície (PZI) v regióne Blízkeho a Stredného východu (BSV) sú relatívne nízke, posledné štrukturálne reformy podniknuté v niektorých ekonomikách sú dobrým znamením pre zvýšenie prílevu PZI v regióne. Ide najmä o štrukturálne reformy zahŕňajúce novú investičnú legislatívu, investičné stimuly, privatizáciu a reformu kapitálových trhov.

Takmer všetky štáty regiónu vytvorili v 90. rokoch novú investičnú legislatívu. Medzi nedávne a významné zmeny patria zmeny týkajúce sa obmedzení zahraničného vlastníctva podnikov v Saudskej Arábii (SA), na Kuvajte a Kuvajte. Napríklad Katar schválil nové investičné zákony, ktoré dovoľujú viac ako 49 %-né zahraničné vlastníctvo vo vybraných sektoroch ako poľnohospodárstvo, priemysel, zdravotníctvo, vzdelanie a turizmus. Kuvajt zasa prijal zákony umožňujúce zahraničné majoritné vlastníctvo podnikov a za určitých podmienok povoľujú i 100 %-né vlastníctvo. SA založila v roku 2000 Saudský centrálny investičný úrad a prijala nové zákony o PZI, ktoré umožňujú zahraničným investorom investovať do všetkých sektorov okrem približne 20 oblastí uvedených na tzv. „čiernej listine“. V rokoch 2003-2004 otvorila zahraničným

Havlová

investorom viacero odvetví vrátane elektrární, prepravy, vzdelania a distribúcie plynu. Takisto boli odstránené niektoré obmedzenia v telekomunikačnom priemysle, najmä pre prevádzkovateľov internetu. V oblasti ropného priemyslu SA otvorila dvere zahraničným investorom v roku 2001. SA takisto umožnila zahraničným investorom podieľať sa na výrobe elektrickej energie a vstúpiť do petrochemického priemyslu.

Zatiaľ čo mnohé štáty regiónu prijali legislatívu uľahčujúcu investovanie v ich ekonomike, rozsah investičných stimulov je v každom štáte iný. V rámci jednotlivých ekonomík sa investičné stimuly odlišujú i v závislosti od toho, či ide o PZI orientované na export alebo na domáci trh. Libanon, Jordánsko, Bahrajn a Spojené Arabské Emiráty poskytujú jedni z najsilnejších a najdetailnejších stimulov pre PZI, ktoré zahŕňajú napríklad zóny voľného obchodu s prednostným zaobchádzaním so zahraničnými investormi. V Iráne legislatívne zmeny zatiaľ prílev PZI veľmi nepodporili, i keď už existuje ochrana proti konfiškácii majetku, záruka repatriácie kapitálu a ziskov, boli vykonané daňové reformy a zjednodušil sa colný režim.

Väčšina štátov regiónu takisto minimalizovala reštrikcie týkajúce sa aktivít zahraničných firiem. Napríklad Libanon, ktorý patrí medzi najotvorenejšie ekonomiky regiónu, nemá prakticky žiadne obmedzenia na zahraničné vlastníctvo firiem, repatriáciu zisku, využívanie domácej pracovnej sily a nevyžaduje spoluprácu zahraničného investora s domácim partnerom. Požiadavky na využívanie domácej pracovnej sily zostávajú vysoké v niektorých ekonomikách Rady spolupráce Zálivu (GCC) a v takmer všetkých ekonomikách GCC je vlastníctvo pôdy obmedzené len na občanov GCC, ale nie sú tu obmedzenia repatriácie zisku ani potrebná spolupráca s lokálnym partnerom. V Sýrii sú napríklad reštrikcie repatriácie zisku vysoké, ale požiadavky na spoluprácu s lokálnym partnerom neexistujú.

V Izraeli sú príležitosti pre zahraničných investorov najmä v privatizácii plánovanej v blízkej budúcnosti. Určitý pokrok v privatizačnom procese začal v polovici 80. rokov a až dodnes bol relatívne pomalý a sporadický. Ďalšími prioritami pre zlepšenie podnikateľského prostredia je implementácia režimu proti praniu špinavých peňazí, zjednodušenie licencií a iných administratívnych postupov. Izrael takisto definoval zlepšenie vzťahov so susednými štátmi ako prioritu pre regionálnu bezpečnosť a hospodársky rozvoj.

Základnými predpokladmi na zlepšenie investičného prostredia sú: kvalita verejných inštitúcií, infraštruktúra a ľudský kapitál. Najdôležitejším z hľadiska vytvorenia dlhodobej konkurenčnej výhody je ten posledný. Štát môže zvýšiť prílev zahraničného kapitálu zlepšením kvality verejných inštitúcií a infraštruktúry, ale pokiaľ nie je pracovná sila

kvalifikovaná, je pre ekonomiku ťažké prilákať PZI do odvetví s tvorbou vyššej pridanej hodnoty a plne tak využívať prínosy PZI.

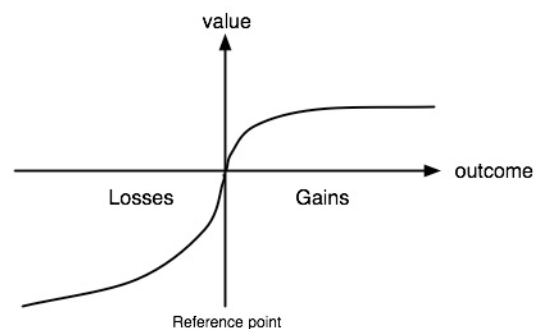
Fakt, že mnohé štáty BSV zahájili štrukturálne reformy s cieľom vytvoriť priaznivejšie investičné prostredie, je dobrým predpokladom na prilákanie väčšieho množstva PZI do regiónu. Dopad týchto reforiem však bude záležať na schopnosti vlád udržať krok s dobou. Avšak vzhľadom na nestabilitu nie sú vyhliadky na prílev PZI dobré, i keď mnohé z ekonomík majú silný potenciál na prilákanie výraznejšieho množstva PZI. Pokrok v obnove Iraku a vyriešenie súčasného konfliktu medzi Izraelom a Libanom by mal mať taktiež priaznivý dopad na prílev PZI. Celkovo však budú i naďalej dominovať investície do ropného priemyslu (najmä v SA).

Ing. Katarína Havlová

Osobnosti

Daniel Kahneman

Do našej galérie osobností sme zaradili nobelistu s netradičnými interdisciplinárnymi prístupmi a výsledkami. **Daniel Kahneman**, izraelsko-americký ekonóm (5. marec 1934), pôsobiaci ako profesor na Princetonskej univerzite sa stal nositeľom Nobelovej ceny za ekonómiu v roku 2002. Toto prestížne vyznamenanie mu bolo udelené (spolu s Vernonom Lomaxom Smithom) za prínos v oblasti integrovania poznatkov z psychologického výskumu do ekonomických vied, a to najmä poznatkov o ľudskom úsudku a rozhodovaní za neistoty. Kahneman kritizoval všeobecne akceptovanú teóriu očakávaného úžitku, pretože sa zakladá na axiómoch, o ktorých pravdivosti sa nepochybuje. Spolu s Amosom Tverským vo svojej práci **Prospektová teória** - (1979) poukázali na to, že model racionálneho rozhodovania formulovaného Morgesternom je potrebné považovať za normatívny. Ako alternatívu k nemu nastolili deskriptívnu teóriu známu pod názvom **prospektová teória** (prospect theory). Je založená na niekoľkých charakteristikách pozorovaných v praxi, ktoré popierajú racionalitu v rozhodovaní.

Výsledky ich skúmania sa pomerne rýchlo stali známymi, lebo jednoduchými metodami dokázali naviesť respondentov aby uvažovali a rozhodovali v rozpore so základnými zásadami racionálneho myslenia. Rok 1979 je niektorými autormi považovaný za dátum návratu psychologie do ekonomie.

Kahneman si všimol najmä to, že ľudia sa vo svojich očakávaniach (teda aj pri rozhodovaní) orientujú skôr podľa empirických výsledkov ako podľa štatistickej pravdepodobnosti. Napríklad po povodniach, či iných prírodných katastrofách začnú skôr poisťovať svoj majetok. V týchto súvislostiach sa vynárali otázky, akým spôsobom intelekt mení rozhodnutie. Mohlo by sa zdať, že čím je vyššia inteligencia, tým je lepšie rozhodnutie, no nemusí to tak byť vždy. Problém spočíva v tom, že v realite je množstvo možností, ktoré nevedú k želanému cieľu. Človek, ktorý viaceré klamlivé z nich nepostrehne, má pred inteligentnejším človekom, ktorý tieto zvodnosti zaregistruje, výhodu. V týchto prípadoch je vyššia inteligencia vlastne nevýhodou. Na druhej strane veľmi vysoká inteligencia nie je nevýhodou, pretože veľmi inteligentný človek síce zaregistruje rozličné zvodnosti, no zároveň chápe, že nevedú k želanému cieľu, takže sa im vyhne.

Problém Kahnemanovej teórie jeho kritici vidia v tom, že ide skôr o deskripciu niektorých zaujímavých, ale okrajových javov, ako o ich objektívne exaktné objasnenie.

Redakcia

Názory

MEDIÁLNE ORGANIZÁCIE A ICH VPLYV NA CIVILIZAČNÉ SPOLOČENSTVÁ

Za posledných dvadsaťpäť rokov nastal na americkom mediálnom trhu pozoruhodný jav: z päťdesiatich mediálnych spoločností ostalo dnes už len päť gigantov – AOL, Time Warner; Dinsney; News Corporation a Viacom. V Európe zasa vládnu Bertelsmann a Vivendi Universal.

Fúzie, ktoré prebehli sa radia medzi najväčšie na svete napr. AOL/Time Warner (r. 2001, 165 mld. USD).

Ďalšie prvenstvo dosahujú v tom, že ich služby využíva 80 – 90 % ľudí na tejto planéte. Len samotné spravodajstvo CNN sa vysielala vo viac ako 130 krajinách sveta.

Cieľom mediálnych korporácií je zväčšovať sa tak, aby firma dominovala na trhu a konkurencia ich nemohla odkúpiť. Okrem toho sa snažia mať záujmy vo viacerých odvetviach médií (filmová produkcia, noviny, časopisy televízne kanála a siete atď.)

Napríklad Murdochova News Corporation vlastní 22 televíznych a káblových staníc *Fox*; filmovú produkciu zabezpečuje *Twentieth Centuries Fox* a *Blue Sky Studios*; mienkotvorné denníky: *New York Post* (USA), *The Sun*, *The Times* (Veľká Británia), *The Daily Telegraph*

(Austrália) a ďalšie, knižné vydavateľstvá ako napríklad *Harper Collins*, *Amsted Press*, okrem toho vlastní aj podiely v športových kluboch *New York Rangers*, *Los Angeles Lakers*, *Los Angeles Kings* a iných.

Takáto koncentrácia moci sa stáva nebezpečná pre samotnú spoločnosť. Hlavne v spravodajstve dochádza často k skresľovaniu informácií alebo „vypúšťaniu“ niektorých správ. Nielenže je takto ohrozená pluralita médií ale aj nezávislosť reportérov. Mediálni manažéri ich často nútia, aby odvysielali nepravdivé informácie alebo pravdu upravili. Robia to tak z jednoduchého dôvodu – majú strach zo záujmových skupín, ktoré bývajú hlavnými inzerentmi v danom médiu. Známy je prípad Jane Akreovej a Steva Wilsona, ktorí odmietli nepravdivo informovať o agrochemickej spoločnosti Monsanto. Reportéri zistili, že do mlieka pridávajú nebezpečné konzervačné hormóny, ktoré škodia hlavne deťom. Toto mlieko však odoberalo viac ako trištvrte školských stravovacích jedální v Spojených štátoch.

Firma je však hlavný inzertný prispievateľ v Murdochovej televíznej spoločnosti *Fox*. A tak prinútili oboch zamestnancov neinformovať o tom vo vysielaní a ani nikde inde. Pohrozili im prepustením. Keď bol prípad postúpený súdu, reportéri prehrali.

Mediálny barón Rupert Murdoch, majiteľ News Corporation, je známy svojimi kontaktmi v Kongrese. Vďaka tomu dostáva veľké výnimky v americkom práve. Vo Veľkej Británii sa zase o ňom hovorí ako o „neviditeľnom premiérovi Spojeného Kráľovstva“. Vlastní najčítanejší denník *The Sun*, ktorý dopomohol k volebnému víťazstvu „Železnej Lady“ - Thatcherovej a v roku 1997 aj Tonymu Blairovi. Na oplátku nemusí Murdoch platiť v Británii dane a nielen tam.

Zdá sa, že v tomto globálnom mediálnom svete sme úplne bezmocní. Ale netreba upadať do nostalgie alebo kategoricky hneď všetko odmietať, čo nám média poskytujú.

Na jednej strane má dôležitú úlohu zohrávať štát so svojou legislatívnu a regulačnými opatreniami. Musí byť mocný a sebavedomý, nie ako bábka v rukách korporácií.

V druhom rade veľa závisí aj od nás. Na Slovensku sa mediálni manažéri radia hlavne 'peplemetrami' - koľko ľudí čo pozerá a kedy prepne na ďalší kanál. Ide teda o kvantitu. Avšak ku kvalite médií majú dopomáhať naše námety, pripomienky - akási spätná odozva. Môžeme žiadať skvalitnenie spravodajstva a v neposlednom rade môžeme tlačiť na to, aby relácie, filmy a rozprávky prechádzali sitom kompetentných ľudí na danú oblasť ako sú dramaturgovia, režiséri a aj detskí psychológovia. Aj vďaka nim nadobudne tento konkurenčný boj bez hraníc morálny rozmer.

Recenzia

Jeremy Rifkin, *The European Dream*

Jeremy Rifkin je autor niekoľkých bestsellerov, medzi nimi napríklad *The End of Work*. Jeho kniha *The European Dream* isto patrí medzi tie, ktoré z čitateľa neurobia len pasívneho prijímateľa myšlienok, ale donútia ho ku konfrontácii s vlastným videním témy.

Keďže kniha vyšla v druhej polovici roku 2004, mohol v nej autor zachytiť posledné trendy vývoja vo svete a v Európe, vrátane najväčšieho rozšírenia Európskej únie na 25 členov. Ale mohol aj reagovať na myšlienky často citovaného Roberta Kagana. Na rozdiel od neho však autor viac berie do úvahy osobný rozmer a menej geopolitické, vojenské a politické aspekty a rozdiely medzi USA a Európou.

Ako Američan, ktorý vyrástol na americkom sne, ktorý je hrdý na tento odkaz a vďačný zároveň, lebo mu pomohol dostať sa tam, kde je, sa snaží kritickým pohľadom zhodnotiť jeho ďalšiu perspektívu. Zisťuje, že fenomén amerického sna, ktorý je oslavou individuálnej zodpovednosti za vlastný osud a úspech, ktorý je naplnený vierou v schopnosti a snahu jednotlivca, stráca nielen svoj lesk, ale aj hodnoty a ducha, ktorý ho živil a rozvíjal. Zisťuje, že prestáva byť dôveryhodný pre tých, ktorí sa roky usilujú bez úspechu a pre tých, ktorí žijú v dostatku a prebytku už má len veľmi okresanú podobu vo forme konzumu. Na základe toho usudzuje, že sa dá očakávať zrod nového sna, ktorý bude ťahúňom novej éry. Týmto snom by mohol byť tzv. európsky sen, ktorý bude stavať na iných základoch.

Kým americký sen je o individuálnom, ten európsky je o kolektívnom prístupe. Kým americký sen je o kumulácii bohatstva a individuálnom úspechu, európsky je o celkovej kvalite života. Na jednej strane stojí autonómnosť, exkluzivita, súťaživosť amerického sna a na druhej vzájomná prepojenosť, inkluzivita a kooperácia. Protipólom snahy o (ekonomický) rast je dôraz na udržateľný rozvoj a environmentálne otázky európskeho sna.

Autor pre lepšie pochopenie východísk ponúka exkurz do histórie Európy, vývoja myslenia a myšlienkových prúdov od stredoveku až po súčasnosť. Zároveň sa snaží objasniť historické, náboženské a filozofické pozadie fenoménu amerického sna. Čerpá pri tom zo svojich dlhoročných skúseností ako poradca hláv štátov, medzinárodných inštitúcií a podnikov a svoje tvrdenia dopĺňa ekonomickými ukazovateľmi a dátami zo sociologických výskumov.

Hoci J. Rifkin dúfa v to, že práve teraz, v čase intenzívnej globalizácie, sa rodí nový fenomén pre budúcnosť, ktorý poskytne víziu a umožní lepšie reagovať na výzvy, ktorým ľudstvo čelí, hlbší rozbor jeho tvrdení skôr naznačuje, že je to stále len optimistický sen o európskom sne, s ktorým však sympatizujú mnohí európski politici.

Ing. Tomáš Siviček

Mladí a veda

Third worldisation v prvých dekádach 21. storočia

V posledných dvoch desaťročiach svet ako celok zbohatol, no zatiaľ čo niektoré národné ekonomiky rýchlo rástli, iné ďalej zaostávajú. Prírastok celkového bohatstva nevedol k zmierneniu chudoby v globálnom merítke. V zásade to isté platí vo vnútri jednotlivých štátov. Takmer všade globalizácia zrodila nielen novú triedu multimilionárov, ale i chudobnú triedu ľudí, ktorí nie sú chudobní iba v štatistickom zmysle zárobku nižšieho ako je polovica národného priemeru, ale ktorým sú tiež upierané príležitosti, ktoré sa považujú za prístupné pre všetkých. Dynamizmus globalizácie priniesol síce prospech mnohým, no posilnil aj nerovnosti medzi obyvateľmi. Tento nový fenomén, ktorý sa označuje ako *third-worldisation*, je predmetom štúdií mnohých renomovaných inštitúcií a jednotlivcov.

Podľa správy OSN *The Inequality Predicament* sa len málokterá krajina, či už chudobná alebo bohatá, ukázala ako imúnna voči globálnemu trendu narastajúcej nerovnosti, alebo voči jeho dôsledkom na školstvo, zdravotníctvo a sociálnu starostlivosť. Nerovnosť a pocit menejcennosti prispievajú k hnevu a spoločenskej nestabilite, čím ohrozujú bezpečnosť vo svete.

Hospodársky boom v Číne a Indii pomohol znížiť sociálnu nerovnosť. Počas posledných dvoch desaťročí zmenšili masy Číňanov a Indov priepasť medzi sebou a vyspelým svetom. Súčasne sa však celý rad chudobných krajín prepadol ešte hlbšie na rebríčku chudoby, hlavne v Afrike, kde sa rozvoj často označuje ako katastrofálny. Prehĺbili sa i nerovnosti vo vnútri krajín, a to nielen vo vnútri štátov rozvojových ale i hospodársky vyspelých – v USA sa tento proces naštartoval už za vlády R. Reagana, vo Veľkej Británii za čias M. Thatcherovej, v Rusku v období privatizácie a v nedávnej dobe i v Číne a Indii. Tento vývoj potom prispieva k nerovnosti globálnej. Z tohto pohľadu sa zdá, že rast celosvetovej nerovnosti bol v priebehu posledných dvoch desaťročí stabilný.

Zničujúce efekty neokonzervatívnych politik teda nie sú obmedzené iba na rozvojové krajiny. Začali sa prejavovať, hoci v menšej miere, aj vo vyspelých krajinách, kde 55 až 70 miliónov ľudí žije na hranici chudoby. Aj tu sa začína rozvíjať duálna spoločnosť s narastajúcim počtom skupín viac alebo menej závislých na systéme sociálneho zabezpečenia. Príkladom môžu byť horiace predmestia francúzskych miest, kde žijú tisíce imigrantov ochotných pracovať za almužnu, ktorá je však stále vyššia ako mzda, ktorú by dostali v materskej krajine. Podobná situácia je v amerických getách, kde vládne 40% nezamestnanosť a mladí ľudia tu žijú s minimálnou vyhlídkou na získanie práce.

Fertalová

Narastajúca chudoba v rozvojových krajinách a fenomén third-worldisation v hospodársky vyspelých krajinách spoločne odkrývajú zásadné zlyhanie svetovej ekonomiky.

Nesmieme zabúdať na fakt, že rozvoj je v prvom rade v rukách samotných štátov. Krajiny, ktorým sa v posledných desaťročiach ako tak podarilo vymaniť zo začarovaného kruhu chudoby, tak učinili najmä vďaka vlastnému úsiliu. Na druhej strane, vo vnútri samotných bohatých štátov sa nepodarilo zvrátiť negatívny vývoj a na následky prehlbujúcich sa nerovností trpí čoraz viac ich obyvateľov. To zvyšuje morálny a sociálny hazard v celosvetovom rozmere. Rozhodujúca úloha efektívnych národných vlád v boji proti chudobe je nepopierateľná. Modelovou situáciou môže byť porovnanie vývoja v dvoch rozvojových krajinách, ktoré disponujú rozdielnym postavením vo svetovom hospodárstve – Mexika a Vietnamu. Ani všetky možnosti, ktoré Mexiku ponúkol trh USA, nedokázali vyvážiť omyly domácej vlády. Vietnam, zbavený všetkých mexických výhod, zvolil stratégiu diverzifikácie ekonomiky a zvyšovania výrobných kapacít domácich podnikov. Vietnamská ekonomika si stále udržiava rýchle tempo rastu, zažila aj značný pokles chudoby, zatiaľ čo v Mexiku poklesli reálne mzdy. Obe krajiny zaznamenali prudké zvýšenie zahraničných investícií a zahraničného obchodu, no zásadne sa líšia v raste životnej úrovne svojho obyvateľstva. To len dokazuje tvrdenie, že zo všetkých stimulov je najdôležitejšia domáca snaha.

J. Stiglitz vyjadril presvedčenie, že dnešnou výzvou je pokúsiť sa globalizáciu reformovať tak, aby prinášala úžitok nie len bohatým, ale aj chudobným. Musím však konštatovať, že práve hospodársky najvyspelejším krajinám sa v súčasnosti úspešne darí budovať si pred vlastnými očami tretí svet. Dôležité je najmä samotné uvedomenie si potreby tento nepriaznivý vývoj zmeniť. Po ňom by mala nasledovať skutočná celosvetová akcia zameraná na zmiernenie chudoby a zastavenie zvyšovania globálnych disparít. Inak budúcim generáciám celkom reálne hrozí, že nie oni budú reformovať globalizáciu, ale že následky globalizácie zásadným spôsobom zreformujú ich životy.

Mária Fertalová

Európska únia

Európsky okrúhly stôl priemyselníkov (1. časť)

Nadnárodné spoločnosti sa stávajú významnými politickými aktérmi ovplyvňujúcimi rozhodovacie procesy v EÚ. Tieto procesy sú urýchľované rôznymi lobistickými skupinami reprezentujúcimi záujmy najväčších nadnárodných spoločností v Európe, najmä však Európskym okrúhlym stolom priemyselníkov (ERT), ktorý je

Hrivík

pre značnú časť európskej verejnosti neznámy. Politika EÚ býva často deformovaná vinou lobovania korporácií. V súčasnosti viac ako 200 veľkých obchodných spoločností má svoje sídlo v Bruseli, medzi nimi mnoho amerických a japonských. Tie sú podporované viac ako 500 lobistickými skupinami.

ERT je jednou z hlavných politických síl na európskej scéne už 23 rokov. Neobmedzený prístup k vrcholným politikom na európskej a národnej úrovni je kľúčom k jeho ohromujúcemu úspechu pri formovaní politického programu EÚ – postupnému smerovaniu k takej európskej politike, ktorá bude stále viac uprednostňovať veľké spoločnosti a ekonomickú globalizáciu. Tento posun bol najvýraznejší na prelome 80-tych a 90-tych rokov 20. storočia, keď sa naplnila túžba ERT po spoločnom trhu a megalomanskom projekte transeurópskych sietí. Stopy ERT sú zrejme aj v Maastrichtskej zmluve o EÚ (1991), ktorá založila EÚ a zároveň položila základy Európskej menovej únie (EMÚ).

ERT bol založený so zámerom prispôsobiť integračný proces záujmom európskych priemyselných korporácií. Podľa nich má priemysel nárok na takú podobu EÚ, ktorá bude fungovať ako integrovaný ekonomický systém s jedným rozhodovacím centrom. V duchu tejto idey P. Gyllenhammar, výkonný riaditeľ švédskeho Volvo, v roku 1982 spustil kampaň na podporu programu na povzbudenie hospodárskeho rastu, budovania priemyslu a infraštruktúry v Európe. V úzkom kontakte s komisárom pre priemysel E. Davignonom a s podporou predsedov spoločností Fiat a Philips, U. Agnelliho a W. Dekkera, sa mu podarilo dať dohromady skupinu špičkových manažérov vedúcich európskych firiem, ktorá pripravila ambiciózný projekt na reorganizáciu Európy. Na zakladajúcom stretnutí ERT (pôvodne Okrúhleho stola európskych priemyselníkov) v apríli 1983 sa zúčastnilo 17 vedúcich európskych priemyselníkov a dvaja členovia Komisie – komisár pre priemysel E. Davignon a komisár pre financie F. X. Ortoli. Nové spojenectvo medzi Komisiou a ERT zohralo historickú úlohu v procese prípravy a schválenia *Jednotného európskeho aktu* (JEA) v roku 1985, ktorý ako prvý revidoval zakladajúce zmluvy Európskych spoločenstiev (ES). Po vstupe JEA do platnosti v roku 1987 sa ERT sústredil na jeho urýchlenú implementáciu. Združenie tak presadilo svoj projekt zóny voľného obchodu s 340 miliónmi spotrebiteľmi a Komisia zase dosiahla reorganizáciu európskej integrácie podľa svojho želania.

ERT veľmi aktívne vystupoval pri rokovaniach o Zmluve o EÚ na medzivládnej konferencii v rokoch 1990 – 1991. Jeho najhmatateľnejším výsledkom bolo začlenenie kontroverzných transeurópskych sietí (TENs) – najväčšieho projektu budovania dopravnej infraštruktúry v histórii EÚ a projektu Európskej menovej únie (EMÚ) do Maastrichtskej zmluvy o EÚ v roku 1991. Už v roku 1985 ERT tvrdil, že medzinárodný trh musí byť dovŕšený jednotnou menou. V správe *Prebudovanie Európy* (1991) navrhol ERT časový harmonogram na zavedenie EMÚ, ktorý bol neskôr zakomponovaný do Maastrichtskej zmluvy. Hlavnú prácu

pripravujúcu pôdu pre EMÚ však vykonala Asociácia pre menovú úniu Európy, založená v roku 1987 piatimi nadnárodnými spoločnosťami zastúpenými v ERT.

Pozoruhodným príkladom plodnej spolupráce medzi ERT a Komisiou je biela kniha Komisie z roku 1993 *Rast, konkurencieschopnosť a zamestnanosť: výzvy a cesty do 21. storočia*. Nosné myšlienky knihy prezentoval ERT ešte pred jej zverejnením vo svojej správe *Prekonať krízu*. Správa ERT sa nápadne podobá štúdii Komisie pokiaľ ide o analýzu sledovaného problému a navrhovaných riešení ako sú deregulácia, pružné pracovné trhy, investície do dopravnej infraštruktúry a medzinárodná konkurencieschopnosť.

Počas predsedníctva J. Delorsa (1985 – 1995) sa vzťahy medzi európskymi priemyselnými lídrami a európskymi komisármi úzko prepojili a výrazne prehĺbili. Nadštandardné vzťahy a pravidelné stretnutia medzi ERT a Komisiou pokračovali aj počas nasledujúcich predsedov Komisie, ktorými boli J. Santer (1995 - 1999) a R. Prodi (1999 – 2004), a pokračujú aj dnes, keď na čele Komisie je J. M. Barroso. Úzke väzby medzi Komisiou a veľkým obchodom sa prejavujú aj prechodom kádrov v oboch smeroch, takže z priemyselníkov sa stávajú komisári alebo komisári nachádzajú atraktívne zamestnanie v špičkovom európskom priemysle. Ako príklad môžu poslúžiť osudy komisárov pre obchod lorda L. Brittana a P. Lamyho, či komisára pre priemysel E. Davignona.

Hlavným cieľom ERT bolo vždy posilňovanie konkurencieschopnosti európskeho priemyslu v rámci globálnej ekonomiky. Preto sa angažuje za podporu európskej konkurencieschopnosti prostredníctvom rozvíjania jednotného trhu do stále integrovanejšieho ekonomického systému. Nie je preto prekvapujúce, že väčšina požiadaviek ERT, dotýkajúca sa dokončenia jednotného trhu, sa nachádza v *Akčnom pláne pre jednotný trh*, prijatom Radou EÚ v roku 1997 v Amsterdame. Realizácia tohto plánu členskými štátmi vedie k ďalšej liberalizácii trhu telekomunikácií, dopravy a energie, k patentovaniu života, poskytovaniu monopolu biotechnologickým spoločnostiam na produkty vyvinuté pomocou biotechnologických postupov a k hnutiu smerujúcemu k harmonizácii zdaňovania obchodných spoločností v Európe. Pre ERT sa takmer všetko redukuje na konkurencieschopnosť, vrátane životného prostredia a sociálnej politiky. To je dôvod, prečo združenie začalo podporovať tzv. *benchmarking* (t. j. hodnotenie účinkov politických krokov na konkurencieschopnosť ako nástroj tvorcov politiky). Benchmarking podľa ERT znamená pozorné preskúvanie sveta za účelom hľadania, čo predstavuje špičku, a následné hľadanie cesty, ako to urobiť rovnako dobre alebo ešte lepšie. Medzinárodná

konkurencieschopnosť sa takto inštitucionalizuje ako hlavné rozhodovacie kritérium a politika sa prijíma skôr podľa technických kritérií než na základe politického uvažovania. Napríklad, prísne ciele a kritériá EMÚ znamenajú obrovský tlak na všetky vlády členských štátov EÚ, „aby si urobili lepší poriadok vo svojich financiách a aby ho potom v tomto stave udržiavali“. Benchmarking sa tiež používa na ďalšiu podporu liberalizácie obchodu a investícií.

Nebezpečným produktom rastúceho globálneho voľného obchodu je politická konkurencia medzi regiónmi, štátmi a obchodnými blokmi v rôznych oblastiach, vrátane sociálnej a environmentálnej ochrany. Dôsledkom je zúrivy závod v dereguláciách, z ktorého profitujú najmä veľké korporácie, predovšetkým tie, ktoré sú zastúpené v ERT. „Deregulačná súťaž“ podľa tohto združenia znamená, že súťaž pravidiel a benchmarkingu sa ukázala ako jeden z najefektívnejších stimulov súčasného procesu otvárania ekonomiky, deregulácie a modernizácie inštitúcií pre súkromné investície. Hrozivými aspektmi tohto neregulovaného globálneho obchodu sa však môžu stať voľne prístupné globálne arény so zhoršenými sociálnymi a environmentálnymi podmienkami, v ktorých vyhráva len najmocnejší.

Od pádu komunistických režimov v strednej a východnej Európe (SVE) ERT vytrvalo presadzuje rýchlu integráciu nových trhov orientovaných ekonomík do EÚ. Obrovská ponuka kvalifikovanej a pritom lacnej pracovnej sily a k tomu masa asi 150 miliónov spotrebiteľov sa pre spoločnosti ERT stali vzrušujúcou perspektívou. Z tohto dôvodu v roku 1997 ERT vystupňoval svoje aktivity v tejto oblasti vytvorením vlastnej pracovnej skupiny venujúcej sa rozširovaniu Únie. Na summite EÚ v Luxemburgu v decembri 1997 predložil ERT svoj plán rozširovania Únie, ktorý povzbudzoval politických lídrov, aby čo najrýchlejšie integrovali všetky kandidátske štáty do väčšej, konkurencieschopnejšej a posilnenej EÚ. Požiadavky na členstvo v EÚ navrhované združením zahrnujú najmä radikálnu ekonomickú transformáciu vo vnútri týchto štátov.

Vo februári 1999 pracovná skupina ERT pre rozširovanie EÚ publikovala správu *Hospodárska skúsenosť vzájomne výhodná pre Východ i Západ*. Správa je zameraná najmä na podporu európskej integrácie a inšpirujúce aktivity vedúce k posilneniu ekonomických vzťahov medzi Východom a Západom, čo znamená, že investície západných firiem majú priniesť obom stranám len výhody. Táto optimistická prezentácia však neberie do úvahy negatívne dopady na zamestnanosť a životné prostredie, ktorých závislosť na zahraničných investíciách v týchto štátoch už priniesla.

Ing. Pavol Hrivík, PhD.